

РЕЦЕЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Таран Олени Вікторівни на тему «Розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми. Обрана тема дисертаційного дослідження «Розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців» є надзвичайно актуальною, оскільки пріоритетною проблемою у будь-якому суспільстві, яка має багатовікову історію, є захист прав, свобод та законних інтересів особи, у тому числі й потерпілої від кримінального правопорушення. А особливо, коли потерпілою особою є іноземець. Також слід звернути увагу на той, беззаперечний, факт, що дана проблема, незважаючи на її наукову перспективність, недостатньо доктринально опрацьована вітчизняними науковцями, у тому числі на рівні дисертаційних досліджень.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлюється ще й тим, що на основі висновків, які були виокремлені з проведеного аналізу сучасного стану наукових праць у сфері розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців, було розроблено пропозиції і рекомендації, які спрямовані на вдосконалення діяльності Національної поліції у вказаній сфері, шляхом внесення змін до чинного вітчизняного законодавства.

На актуальність дослідження вказує і офіційна статистика Офісу Генерального прокурора, відповідно до якої кількісні показники вчинених кримінальних правопорушень є загрозливими. Так, у 2019 році відносно іноземців було вчинено 1924 кримінальні правопорушення, протягом 2020 року – 980 кримінальних правопорушень, протягом 2021 року – 807

кримінальних правопорушень. Водночас, викликає занепокоєння стан розслідування даних кримінальних правопорушень та досягнення завдань кримінального судочинства. Адже, наприклад, у 2021 році відносно іноземців було вчинено 807 кримінальних правопорушень, підозру про вчинення кримінального правопорушення було вручено 399 особам, з обвинувальним актом до суду було направлено 354 кримінальні провадження. За шість місяців 2022 року відносно іноземців було вчинено 221 кримінальне правопорушення, підозру про вчинення кримінального правопорушення було вручено 68 особам, з обвинувальним актом до суду було направлено 49 кримінальних проваджень. Таким чином, значна кількість випадків кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців, залишається поза увагою правоохоронців, чимало з них не вдається розслідувати й передати з обвинувальним актом до суду, а щодо деяких із них унаслідок неналежного доказування обставин у кримінальному провадженні – суд виносить виправдувальний вирок.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Дисертаційне дослідження виконувалось на кафедрі криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ (тема дисертаційного дослідження затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 12 листопада 2020 року (протокол №22)).

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2021 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942; Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 779-р, і Плану заходів на 2021 рік з реалізації Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів

України від 14 квітня 2021 року № 331-р. Дослідження здійснено відповідно до Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р, і Плану заходів з її реалізації, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 693-р; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28).

Наукові публікації, за темою дисертаційного дослідження:

1. Фаєр І.В. Криміналістична характеристика корисливо-насильницьких злочинів, вчинених щодо іноземців. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 6. Том 2. 2020. С. 226–232. URL : http://www.nvppp.in.ua/vip/2020/6/tom_2/41.pdf
2. Фаєр І.В. Організаційно-тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування корисливо-насильницьких злочинів, вчинених щодо іноземців. *Нове українське право*. Київ: Київський регіональний центр Національної академії правових наук України, 2021. Вип. 6. С. 230–237. DOI : <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.6.34>
3. Faier, Ihor (2022). Modus operandi of lucrative violent crimes against foreigners. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 3, 122–128, DOI : <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.3.19>.
4. Фаєр І.В. Особливості проведення допиту іноземців у кримінальних провадженнях щодо корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Випуск 2. С. 205–211. DOI : <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.2.32>
5. Фаєр І.В. Розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців: обставини, що підлягають

встановленню. *Knowledge, Education, Law, Management. KELM.* (Республіка Польща) №6 (34). 2020. Vol. 3. С. 175–180. URL : <http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/2881>

6. Фаєр І.В. Поняття та зміст криміналістичної характеристики корисливо-наси́льницьких злочинів. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 листоп. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 412–414.

7. Фаєр І.В. Правовий статус іноземців – потерпілих у кримінальному провадженні. *Актуальні питання державотворення та захисту прав людини в Україні* : збірник наукових праць (м. Хмельницький, 11 груд. 2020 р.) / гол. ред. Л.Г. Білий. Хмельницький: вид-во Хмельницького ін-ту МАУП, 2021. Вип. 10. С. 251–256.

8. Фаєр І.В. Пред'явлення для впізнання під час розслідування корисливо-наси́льницьких злочинів, вчинених щодо іноземців. *Сучасні наукові дослідження: соціально-політичний та правовий виміри*: матеріали I Міжнародної спеціалізованої наукової конференції (м. Полтава, 23 квітня, 2021 р.). Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. С. 102–104.

9. Фаєр І.В. Типові слідчі ситуації розслідування корисливо-наси́льницьких злочинів, вчинених щодо іноземців *Правовий дискурс*: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти (Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 12 жовтня 2021 року). Черкаси : Видавець Третьяков О. М., 2021. С.152–154.

10. Фаєр І.В. Щодо актуальності дослідження методики розслідування корисливо-наси́льницьких злочинів, вчинених відносно іноземців. *Економіко-правова політика в умовах світової кризи: проблеми і шляхи подолання* : збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Черкаси, 25 листопада 2021 року. Черкаси :

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, 2021. С. 71–73.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Новизна представлених результатів дисертації Фаєра І.В. визначається тим, що дисертація є комплексним монографічним дослідженням, за результатами якого сформовано теоретичні положення та практичні рекомендації щодо розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців. В роботі містяться положення, висновки, рекомендації та пропозиції, які посвідчують наукову новизну проведеного дослідження. Тому, є усі підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Фаєра І.В. на тему: «Розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців» виконане на високому науково-методичному і методологічному рівнях.

Результати і положення дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Праці, що презентують зміст дисертаційного дослідження опубліковані в фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях. Наукові публікації відповідають завданням, що були поставлені в дисертаційному дослідженні.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Положення, висновки, рекомендації та пропозиції які були отримані в процесі роботи над даним дисертаційним дослідженням не викликають зауважень. Висновки логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження, які мають відповідну аргументацію, та є достатньо обґрунтованими.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Результати дисертаційного

дослідження, що виносяться на захист, отримані завдяки всебічному використанню комплексного підходу який передбачає поєднання низки різноманітних методів наукового дослідження. Виконана робота базується на системі загальнонаукових, спеціальних та власно-правових методів, а саме: порівняльно-правовий; догматичний; системно-структурний системного аналізу; моделювання; статистичний; соціологічний та інші.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності з розслідування корисливо-насиленіських кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 10 травня 2022 року);

– *освітньому процесу* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», підвищення кваліфікації слідчих та інших категорій практичних працівників, підготовки лекцій, планів-конспектів семінарських і практичних занять (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 17 січня 2022 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Фаєра І.В. викладена українською мовою та є чітко структурованим дослідженням. Робота відповідає вимогам Міністерства освіти та науки України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які складаються з дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 262 сторінки, із них основний текст – 185 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні

результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською та англійською мовами.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади розслідування корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців». Складається із трьох підрозділів:

Підрозділ 1.1. «Гене́за наукових досліджень проблем розслідування корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців», в якому проаналізований сучасний стан наукових напрацювань у сфері розслідування корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців. Крім цього, автором виокремлено три основні групи корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень за спрямованістю посягань: 1) проти життя та здоров'я особи (вбивства з корисливих мотивів, вбивства на замовлення); 2) проти власності (грабежі, розбої, вимагання); 3) проти громадської безпеки (бандитизм). При цьому, Фаєр І.В. зазначає, що питома вага вказаних груп кримінальних правопорушень у вибіркового масиві становить 92,4 %, що відображає структуру генеральної сукупності. Відповідно до вказаного розподілу наведено і основні фундаментальні праці, які слугували основою наукового дослідження Фаєра І.В.

Підрозділ 1.2. «Нормативно-правові засади розслідування корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців». У контексті розгляду вказаного питання автор підкреслив важливість з'ясування змісту правового статусу іноземця – потерпілого у кримінальному провадженні від корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, що дозволить слідчому визначитися з тим, які саме положення законодавства (кримінального, кримінального процесуального, міжнародного) повинні застосовуватися, які додаткові права повинні бути дотримані.

Підрозділ 1.3. «Криміналістична характеристика розслідування корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо

іноземців». У ньому, автор звертає увагу на те, що важливим структурним елементом криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень є криміналістична характеристика. В результаті дослідження, автором сформовано криміналістичну характеристику корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців, охарактеризований зміст її основних елементів.

Розділі 2 «Організаційно-тактичні засади розслідування корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців». Складається із трьох підрозділів:

Підрозділ 2.1. «Обставини, які підлягають встановленню на початковому етапі розслідування корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців». Автор, звертає увагу на те, що визначаючи обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців, слід керуватися ключовими засадами криміналістичної методики та періодизації процесу розслідування кримінальних правопорушень. В подальшому він їх аналізує та детально розкриває.

Підрозділ 2.2. «Типові слідчі ситуації розслідування корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців». Здійснюється теоретико-правовий аналіз типових слідчих ситуацій, які характеризують стан кримінального провадження, сприяють визначенню пріоритетних напрямів діяльності органів досудового розслідування, обумовлюють висунення слідчих версій, визначають порядок проведення слідчих (розшукових) дій, тобто, забезпечують необхідне підґрунтя використовуваних сил, засобів і методів діяльності.

Підрозділ 2.3. «Взаємодія слідчого із правоохоронними органами України під час розслідування корисливо-наси́льницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців». Автор наводить основні форми взаємодії при розслідуванні вказаної категорії кримінальних

правопорушень. Крім цього, звертає увагу на те, що ефективність розкриття, розслідування та попередження корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців, значною мірою залежить від успішності взаємодії слідчого з іншими учасниками цього процесу – оперативними працівниками, дізнавачами, працівниками інших служб правоохоронних органів, спеціалістами й експертами, а також представниками громадськості, засобами масової інформації й іншими. Ця взаємодія є узгодженою за цілями й завданнями, силами, засобами, місцем і часом діяльності в процесі кримінального провадження.

Розділ 3 «Проведення окремих слідчих (розшукових) під час розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців» складається із трьох підрозділів.

Підрозділ 3.1. «Проведення огляду під час розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців». Розкривається суть, значення та основні види огляду при розслідуванні вказаної категорії кримінальних правопорушень. Звернено увагу на особливості огляду, і зокрема – огляду місця події під час розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців. Автор наголошує на тому, що особливість дотримання правового статусу іноземців обумовлює залучення більш широкого кола учасників при проведенні огляду місця події. Виходячи із аналізу емпіричних даних, автор наголошує на тому, що слід акцентувати увагу на специфічних об'єктах огляду. До таких об'єктів, насамперед, відносить документи, що засвідчують особу іноземця, документи, які надають право на перебування в Україні, підтверджують факт прибуття або час виїзду іноземців з території України.

Підрозділ 3.2. «Проведення допиту під час розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців». На основі аналізу теоретичних позицій та відповідного чинного законодавства, із урахуванням правоохоронної практики його реалізації, автором детально розкривається питання допиту іноземців їх врахуванням їх правового статусу.

Підрозділ 3.3. «Проведення пред'явлення для впізнання під час розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців». Детально проаналізовано одну із основних слідчих (розшукових) дій – пред'явлення для впізнання. Розкрито всі процесуальні аспекти її проведення, а також тактичні засади, які допоможуть слідчому у ефективному її проведенні.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Фаєра І.В. на тему «Розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців» слід використовувати у практичній роботі працівників поліції, у освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, при підготовці наукових публікацій та монографій, плануванні досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача:

У цілому позитивно оцінюючи дане дисертаційне дослідження, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, які потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту:

1. У тексті дисертації проаналізовано фундаментальні наукові дослідження, підготовлені і захищені українськими та іноземними науковцями. Надається перелік дисертаційних досліджень, які стосуються розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців. Звертається увага на те, що результати анкетування практичних співробітників засвідчили, що в слідчих підрозділах існує потреба розробки проблематики криміналістичного забезпечення розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених іноземцями (83,3 % опитаних слідчих). Зокрема, є необхідність розробки криміналістичних рекомендацій (68,3 %), підготовки наукових праць, монографій (62,7%), проведення додаткових занять у системі службової

підготовки (61,1%) та ін. (додаток А). (стор. 42-43). Водночас, із тексту дисертації не завжди видно ставлення дисертанта до пропозицій авторів і їх напрацювань у даному напрямку, а також те, яким чином результати їхніх досліджень було використано в його дисертації. Крім того, поряд із великою кількістю науковців, які займалися даною проблематикою не знайшла місце праця Замули Богдана Анатолійовича на тему «Методика розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України» (Київ, 2021 рік), адже на думку рецензента ця праця також мала стати фундаментальною при написанні його дисертації.

2. У дисертаційному дослідженні (стор. 27) автором заявлено, що ним удосконалено класифікацію елементів слідової картини корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців, відповідно до таких груп: за формою виразу (матеріальні, ідеальні, електронні); за стадією реалізації протиправного наміру (утворюються при підготовці, безпосередньому вчиненні та приховуванні кримінального правопорушення); за місцем прояву (на території України та на території іноземної держави); за механізмом слідоутворення (сліди-відображення, сліди-предмети, сліди-документи, сліди-речовини). Водночас із висновків не зрозуміло, що саме удосконалено і яким чином. Тому під час прилюдного захисту бажано почути позицію автора.

Проте, слід констатувати, що виказані зауваження і побажання мають дискусійний характер і, в цілому, не впливають на загальну безумовно високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю одержаних результатів робота є внеском в розвиток вітчизняної юридичної науки.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення дисертаційного дослідження фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Фаєра І.В. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Фаєра Ігоря Васильовича на тему: «Розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем розслідування корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених щодо іноземців. Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор – **Фаєр Ігор Васильович** заслуговує на присудження **ступеня доктора філософії** з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**провідний науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності ННІ № 1 НАВС**

доктор юридичних наук, професор

«30» грудня 2022 року

 Олена ТАРАН

